

การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น
ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย
Developing the Leadership Capacity of Community Leaders
in Local Development Planning in the Mae Sai
Special Economic Zone, Chiang Rai Province

ศิริมาศ อินทนนท์^{1*}

Sirimas Intanon^{1*}

ภุริพัฒน์ แก้วศรี²

Phuripat Kaewsri²

ประยูร อิมิวัตร³

Prayoon Imiwat³

(Received: 18 November 2024; Revised: 16 June 2025; Accepted: 21 August 2025)

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย 2) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณจากกลุ่มประชากร คือ ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น จำนวน 36 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในพื้นที่ตำบลโป่งงาม จำนวน 375 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 คน ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล

¹ นักศึกษาปริญญาโท, หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานภาครัฐ, คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

¹ Graduate Student, Master of Public Administration, Program in Public Administration, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Rai Rajabhat University

* Corresponding Author Email: 668970017@crui.ac.th

² รองศาสตราจารย์ ดร., คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

² Assoc. Prof. Dr., Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Rai Rajabhat University, Email: khunphuripat@gmail.com

³ รองศาสตราจารย์ ดร., คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

³ Assoc. Prof. Dr., Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Rai Rajabhat University, Email: prayoon6318@gmail.com

เชิงเนื้อหา ผลการศึกษา พบว่า ผู้นำชุมชนมีปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ด้านงบประมาณอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านระเบียบกฎหมาย และด้านการมีส่วนร่วม ผลวิเคราะห์ศักยภาพผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนมีศักยภาพอยู่ในระดับมากในทุก ๆ ด้าน และแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 2) ด้านการบริหารจัดการ 3) ด้านคุณภาพชีวิตของประชาชน 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น

คำสำคัญ: การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน, การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น, เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย, จังหวัดเชียงราย

Abstract

This research study has the objective 1) To study the problems and obstacles of community leaders in preparing local development plans in the Mae Sai Special Economic Zone area. Chiang Rai Province. 2) To analyze the potential of community leaders in preparing local development plans in the Mae Sai Special Economic Zone area. Chiang Rai Province. and 3) to propose guidelines for developing the potential of community leaders in preparing local development plans in the Mae Sai Special Economic Zone area. Chiang Rai Province The study employed quantitative research methods, with a population sample consisting of 36 community leaders and officials involved in local development planning, and 375 local residents from Pong Ngam Subdistrict. Data were collected using questionnaires and analyzed through frequency, percentage, mean, and standard deviation. In addition, qualitative research was conducted with 10 key informants, and data were analyzed using content analysis. The results of the study of problems and obstacles found that community leaders have problems and obstacles in preparing local development plans. The budget aspect is at the highest level, followed by legal regulations, and public participation. The results of the analysis of the potential of community leaders found that community leaders have high potential in every aspect, and guidelines for developing the potential of community leaders in preparing local development plans in the Mae Sai Special Economic Zone area. Chiang Rai Province, 4 areas: 1) the process of making a local development plan 2)

Management aspect 3) Quality of life of the people 4) Participation in the preparation of local development plans.

Keywords: Community Leadership Capacity Development, Local Development Planning, Mae Sai Special Economic Zone, Chiang Rai Province

1. บทนำ

ศักยภาพของผู้นำชุมชนมีความสำคัญในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เพราะผู้นำชุมชนจำเป็นต้องมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ดังนั้น แผนพัฒนาท้องถิ่นจำเป็นจะต้องอาศัยผู้นำชุมชนที่มีลักษณะและกำหนดบทบาทได้อย่างเหมาะสม จึงจะสามารถนำชุมชนเข้าสู่กระบวนการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาต่าง ๆ ผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากทุกคน หรือผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งจากหน่วยงานต่าง ๆ หรือผู้นำที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้นำของชุมชนเพราะได้ใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ในการสร้างสรรค์ประโยชน์ของชุมชนและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งเกิดผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ (อรรถนฤ ธีรอน, 2559)

เขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นแนวความคิดในการพัฒนาพื้นที่ เพื่อให้มีการกระจายการพัฒนาไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ โดยใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายเป็นตัวนำในการพัฒนา อันเป็นการนำมาซึ่งการลงทุน และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่เฉพาะและพื้นที่ใกล้เคียง กอปรกับมีประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) ที่ 2/2558 สำหรับกำหนดพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ระยะที่ 2 จำนวน 5 พื้นที่ โดยพื้นที่จังหวัดเชียงรายได้กำหนดให้ อำเภอแม่สาย เป็นเมืองหลักการค้าชายแดน GMS (GMS Trading City) รองมาคือการท่องเที่ยว ซึ่งพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษแม่สาย คือ พื้นที่ที่กำหนดเพื่อใช้ในการจัดการเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจเป็นพิเศษ โดยส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเข้ามาลงทุนของผู้ประกอบการในพื้นที่ที่มีการกำหนดให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย และองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เป็นหนึ่งในตำบลที่ตั้งอยู่ในเส้นทางยุทธศาสตร์ตามแนวชายแดน หรือในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารและพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า มุ่งเน้นการพัฒนาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม โดยเป้าหมายสำคัญที่จะสามารถขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาของท้องถิ่นได้ คือ ประชาชนและผู้นำชุมชน ที่จะนำพาท้องถิ่นไปสู่การพัฒนาที่ก้าวหน้าและยั่งยืน โดยอาศัยแผนพัฒนาท้องถิ่นเป็นกลไกหลักในขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาตำบลให้บรรลุจุดมุ่งหมาย เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาในระดับประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป

ศักยภาพของผู้นำชุมชนในด้านต่าง ๆ อาทิ ความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ ทักษะในการบริหารจัดการ การสื่อสาร การระดมความคิดเห็น และวิสัยทัศน์ในการพัฒนา มีความสำคัญต่อการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง ผู้นำที่มีศักยภาพจะสามารถผลักดันให้การวางแผนและดำเนินโครงการต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีเป้าหมาย ชัดเจน และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ รวมถึงสามารถบูรณาการแผนงานให้สอดคล้องกับนโยบายของเขตเศรษฐกิจพิเศษได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทางกลับกันเขตเศรษฐกิจพิเศษเองก็เป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้ผู้นำชุมชนต้องพัฒนาทักษะและขีดความสามารถของตนเองให้เท่าทันกับ

การเปลี่ยนแปลงของบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม ควบคู่ไปกับการรักษาผลประโยชน์ของชุมชน แต่การส่งเสริมและสนับสนุนในการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยการนำของผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพเพื่อจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ในการระดมสมอง ปรีกษา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการเสนอปัญหาและความต้องการของประชาชนให้ครอบคลุมและทั่วถึงนั้น หากผู้นำชุมชนขาดศักยภาพจะส่งผลให้การนำแผนพัฒนาท้องถิ่นไปใช้ไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเห็นได้จากการเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาท้องถิ่นบ่อยครั้ง เพื่อเพิ่มโครงการให้ตรงตามปัญหาและความต้องการของประชาชน

ทั้งนี้ การพัฒนาท้องถิ่นจะประสบผลสำเร็จได้ ต้องอาศัยแผนพัฒนาท้องถิ่นที่มาจาก การมีส่วนร่วมของประชาชน ภายใต้การนำของผู้นำที่มีศักยภาพ และสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาที่กำหนดไว้ในกรอบของเขตเศรษฐกิจพิเศษ จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย ผลของการศึกษาที่ได้จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย

2.2 เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย

2.3 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

3.1.1 ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านงบประมาณ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านระเบียบกฎหมาย

3.1.2 วิเคราะห์ศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ด้านการบริหารจัดการ ด้านคุณภาพชีวิตของประชาชน และด้านการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น

3.1.3 แนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย

3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

3.3 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชน ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

3.4 ขอบเขตด้านเวลา

โดยมุ่งเน้นการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งงาม ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2565 ถึงเดือนกันยายน 2566

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีขั้นตอนและวิธีการในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ดังนี้

4.1.1 การศึกษาปัญหาและอุปสรรคของผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 36 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งงาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย ประกอบด้วย 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 สภาพปัญหาและอุปสรรคของผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จำนวน 3 ด้าน คือ ด้านงบประมาณ, ด้านการมีส่วนร่วม, ด้านระเบียบกฎหมาย มีลักษณะเป็นแบบ Likert Scale ประเมินค่า 5 ระดับ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอเกี่ยวกับปัญหาอื่น ๆ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลพร้อมกับผู้ช่วยนักวิจัยในภาคสนาม โดยก่อนการเก็บข้อมูลได้มีการซักซ้อมทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในแบบสอบถาม

การจัดทำข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล มีขั้นตอน

- 1) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ
- 2) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย โดยหาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย
- 3) การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับข้อคำถามปลายเปิด โดยการแจกแจงความถี่เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและบรรยายเชิงพรรณนา

4.1.2 การวิเคราะห์ศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในวิจัย ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ตำบลโป่งงาม จำนวน 12 หมู่บ้าน จำนวน 12,381 คน (ข้อมูล ณ เดือนกันยายน 2565)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนในพื้นที่ตำบลโป่งงาม เมื่อเทียบตามเกณฑ์โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) จำนวน 375 คน โดยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม และการสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยแบ่งประชากรออกเป็นชั้น (Strata) ตามหมู่บ้านในตำบลโป่งงาม เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีความเป็นตัวแทนของประชากรในแต่ละหมู่บ้านอย่างเหมาะสม จากนั้นจึงดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบสุ่มง่าย (Simple Random Sampling) ภายในแต่ละชั้นอีกครั้ง เนื่องจากพื้นที่ตำบลโป่งงามมีลักษณะประชากรที่กระจายอยู่ในหลายหมู่บ้าน ซึ่งอาจมีลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม หรือความคิดเห็นที่แตกต่างกัน การสุ่มแบบแบ่งชั้นจึงช่วยลดอคติในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง และเพิ่มความแม่นยำในการประมาณค่าพารามิเตอร์ของประชากร โดยการจัดสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้นให้ใกล้เคียงกับสัดส่วนประชากรจริง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย ประกอบด้วย 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ศักยภาพผู้นำชุมชน จำนวน 4 ด้าน คือ ด้านกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งงาม, ด้านการบริหารจัดการ, ด้านคุณภาพชีวิตของประชาชน และด้านการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น มีลักษณะเป็นแบบ Likert Scale ประมาณค่า 5 ระดับ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เป็นคำถามปลายเปิด

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลพร้อมกับผู้ช่วยนักวิจัยในภาคสนาม โดยก่อนการเก็บข้อมูลได้มีการซักซ้อมทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในแบบสอบถาม

การจัดทำข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยหาค่าความถี่และค่าร้อยละ

2. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพของผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย โดยหาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย

3) การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับข้อคำถามปลายเปิด โดยการแจกแจงความถี่เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและบรรยายเชิงพรรณนา

4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

4.2.1 แนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย เชียงราย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประกอบด้วย ประชาชน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน โดยใช้การเลือกเฉพาะเจาะจงจากผู้ที่มีประสบการณ์บริหารหรือปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย ผ่านการสนทนากลุ่ม มีขั้นตอน ดังนี้

1) การกำหนดประเด็นสำคัญเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น

2) ดำเนินการจัดการสนทนากลุ่ม เพื่อรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาและแนวทางการพัฒนา แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่ม และร่างเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น

3) สรุปผล และจัดทำข้อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 การศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคของผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย

5.1.1 สภาพข้อมูลทั่วไป ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งงาม ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 26 คน (คิดเป็นร้อยละ 72.2) มีช่วงอายุ 51 - 60 ปี (คิดเป็นร้อยละ 47.2) มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี (คิดเป็นร้อยละ 72.2) ประกอบอาชีพเกษตรกร (คิดเป็นร้อยละ 47.2) มีรายได้ระหว่าง 10,001 – 15,000 บาท (คิดเป็นร้อยละ 44.4) และมีประสบการณ์ 10 ปีขึ้นไป (คิดเป็นร้อยละ 58.3)

5.1.2 การศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคของผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สายโดยภาพรวม พบว่า ด้านงบประมาณอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.78 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.63) รองลงมา คือ ด้านระเบียบกฎหมาย (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.30 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.64) และด้านการมีส่วนร่วม (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.07 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.78) เมื่อจำแนกปัญหาและอุปสรรคของผู้นำชุมชน เป็นรายด้าน พบว่า ด้านงบประมาณโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.79 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.64) ซึ่งมีปัญหาและอุปสรรคในการขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานอื่น ใช้ระยะเวลานานมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.92 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.84) และการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีงบประมาณในการช่วยเหลือไม่เพียงพอต่อประชาชนอย่างทั่วถึงต่ำที่สุด (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.61 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.96) สภาพปัญหาและอุปสรรค ด้านการมีส่วนร่วมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.07 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.78) ซึ่งพบว่าปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ในการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.44 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.87) และการไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนตัดสินใจเลือกโครงการในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นต่ำที่สุด (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.78) และสภาพปัญหาและอุปสรรค ด้านระเบียบกฎหมายอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.03 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.64) พบว่า ระเบียบกฎหมายในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงระเบียบกฎหมาย ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นทุกปีมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.77) และการไม่เข้าใจถึงการใช้ระเบียบกฎหมายในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของผู้นำชุมชนต่ำที่สุด (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.14 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.93)

5.2 การวิเคราะห์ศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย

5.2.1 สภาพข้อมูลทั่วไป ประชาชนในพื้นที่ตำบลโป่งงาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 202 คน (คิดเป็นร้อยละ 53.29) มีช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป (คิดเป็นร้อยละ 22.1) มีระดับการศึกษาประถมศึกษา (คิดเป็นร้อยละ 36.3) ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป/ลูกจ้าง (คิดเป็นร้อยละ 24.3) และมีรายได้ระหว่าง 5,001 – 10,000 บาท (คิดเป็นร้อยละ 34.1)

5.2.2 จากการวิเคราะห์ศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยภาพรวม พบว่า ระดับศักยภาพของผู้นำชุมชนทุกด้านอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.70) ประกอบด้วย ด้านกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ด้านการบริหารจัดการด้านคุณภาพชีวิตของประชาชน และด้านการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เมื่อจำแนกศักยภาพของผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย เป็นรายด้าน พบว่า ด้านกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.77) ซึ่งหัวข้อผู้นำชุมชนจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมาจาก ปัญหาและความต้องการของประชาชนอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.84 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.86) และผู้นำชุมชนจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมาจากแผนหมู่บ้านดำที่ที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.76 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.88) ศักยภาพของผู้นำชุมชน ด้านการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.77 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.80) พบว่า ผู้นำชุมชนจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยการประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.88) และผู้นำชุมชนจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ผ่านการกำหนดวัตถุประสงค์ และการดำเนินงานที่ชัดเจนดำที่ที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.89) ศักยภาพของผู้นำชุมชน ด้านคุณภาพชีวิตของประชาชน อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.77) ซึ่งพบว่า ผู้นำชุมชนทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากแผนพัฒนาท้องถิ่นด้านสาธารณสุขโรค เช่น ระบบน้ำประปา อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.96 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.96) และผู้นำชุมชนทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากแผนพัฒนาท้องถิ่นด้านส่งเสริมการเกษตรดำที่ที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.63 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.04) และศักยภาพของผู้นำชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.80) พบว่า ผู้นำชุมชนเข้าร่วมการประชุมจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสม่ำเสมออยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.87) และผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมใน

กระบวนการคัดเลือกผู้แทนประชาคมเป็นคณะกรรมการการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นต่ำที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.90)

5.3 แนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย มีแนวทางสำคัญใน 4 ด้านหลัก ดังนี้

5.3.1 ด้านกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ควรเริ่มจากการเตรียมความพร้อมด้านข้อมูล โดยเฉพาะข้อมูลเชิงลึกที่สะท้อนปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน กระบวนการประชาคมควรจัดให้มีความเปิดกว้าง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการระดมความคิดเห็น การเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา การวางแผนงานโครงการ การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ ตลอดจนการติดตามและประเมินผลหลังการดำเนินงาน ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้แผนพัฒนาท้องถิ่นมีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

5.3.2 ด้านการบริหารจัดการ ควรมีการจัดทำคู่มือหรือเอกสารแนะแนวการจัดทำโครงการที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีทิศทาง การบริหารจัดการควรมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมทั้งจากเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชนในพื้นที่ การสื่อสารควรมีความชัดเจน ครบถ้วน และมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ควรมีการวางแผนเชิงรุก เพื่อเตรียมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต และตอบสนองต่อความท้าทายของบริบทในเขตเศรษฐกิจพิเศษ

5.3.3 ด้านคุณภาพชีวิตของประชาชน แนวทางการพัฒนาควรมุ่งเน้นที่การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นหลัก โดยเริ่มจากการจัดเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างละเอียด ร่วมกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและกำหนดทิศทางการพัฒนา ทั้งนี้ ผู้นำชุมชนต้องได้รับการพัฒนาในด้านความรู้ ความเข้าใจ และทักษะที่จำเป็นเพื่อให้สามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.3.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญกับกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม การสร้างความเข้าใจในบทบาทของแผนพัฒนาท้องถิ่น และสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาคประชาชนและภาครัฐอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

กล่าวโดยสรุป แนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นควรเป็นแนวทางที่ผสมผสานทั้งด้านกระบวนการจัดทำแผน การบริหารจัดการ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การพัฒนาท้องถิ่นในเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สายเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน และสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในพื้นที่

6. อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีประเด็นที่น่าสนใจที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้

6.1 สภาพปัญหาและอุปสรรคของผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย พบว่า ปัญหาและอุปสรรคด้านงบประมาณ เป็นปัญหาสำคัญมากที่สุด คือ ความไม่เพียงพอของงบประมาณ และข้อจำกัดในงบประมาณที่ไม่สัมพันธ์กับความต้องการในการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านโครงสร้างพื้นฐานและการพัฒนาคุณภาพชีวิต สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการจัดสรรงบประมาณที่สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ แต่ปัญหาและอุปสรรคในข้อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีงบประมาณในการช่วยเหลือไม่เพียงพอต่อประชาชนอย่างทั่วถึง ซึ่งเป็นสภาพปัญหาและอุปสรรคระดับน้อยที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงผู้นำชุมชน มีความคิดเห็นว่า งบประมาณในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีงบประมาณที่เพียงพอต่อประชาชนอย่างทั่วถึง และผู้นำชุมชนมีศักยภาพในการนำงบประมาณมาใช้ในการด้านพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

ส่วนปัญหาและอุปสรรคด้านการมีส่วนร่วม แม้ว่าผู้นำชุมชนจะมีบทบาทในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น แต่ปัญหาและอุปสรรคในการไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนตัดสินใจเลือกโครงการในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น มีระดับน้อยที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าผู้นำชุมชนมีศักยภาพในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในระดับหนึ่ง แต่ยังมีการสื่อสารที่ไม่ทั่วถึง ผู้นำชุมชนให้ความสำคัญกับแผนพัฒนาท้องถิ่นน้อย ส่งผลต่อกระบวนการในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงและการเพิ่มเติมแผนพัฒนาท้องถิ่นบ่อยครั้ง เพื่อเพิ่มโครงการให้ตรงตามปัญหาและความต้องการของประชาชนให้ครอบคลุม สอดคล้องกับการศึกษาของ อัมรินทร์ อัมเอม (2561) ที่กล่าวว่า ปัญหาอุปสรรคและผลกระทบของการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารตำบล คือ ประชาชนยังไม่เข้าใจถึงประโยชน์ของการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น การจัดทำประชาคมระยะเวลาในการจัดประชุมไม่เหมาะสม และนอกจากนี้ประเด็นปัญหาความต้องการไม่ครอบคลุมส่งผลให้การกำหนดแผนงานหรือนโยบายเกิดการผิดพลาด ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ อติศักดิ์ สิงห์รัมย์ (2559) จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การ

บริหารส่วนตำบลลำตวน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ควรมีการประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่าง ๆ และส่งเสริม สนับสนุนให้คณะกรรมการชุมชนในการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาให้มาก เช่น ประกาศเสียงตามสายแต่ละตำบล/หมู่บ้าน แจ้งโดยตรงกับผู้นำชุมชน การจัดทำแผ่นพับ ประชาสัมพันธ์ การจัดประชุมหมู่บ้านอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง การฝึกอบรมให้กับผู้นำชุมชนแล้วนำไปเผยแพร่กับลูกบ้านเพื่อที่จะให้ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลได้ทราบถึงการเข้าร่วมในการจัดทำแผนพัฒนา ประชาสัมพันธ์เอกสารผลการติดตามและประเมินการรายงานผลและเสนอความเห็นได้จากการติดตามและประเมินผลแผนการพัฒนาต่อผู้บริหารท้องถิ่น เพื่อให้ผู้บริหารท้องถิ่นเสนอต่อสภาท้องถิ่น กรรมการพัฒนาท้องถิ่น และประกาศผลการติดตาม และประเมินผลแผนพัฒนาให้ประชาชนทราบ เพื่อให้มีความเข้าใจในการพัฒนาท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นและในการประชุมประชาคมขององค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลต้องคำนึงถึงความสอดคล้องตามที่กฎหมายกำหนด ครอบคลุมประชากรกลุ่มเป้าหมาย และปัญหาและอุปสรรคด้านระเบียบกฎหมาย การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นต้องมีการใช้ระเบียบกฎหมายเป็นแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นนั้น มีความซับซ้อนและการเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้งของระเบียบกฎหมาย รวมถึงปัญหาของพื้นที่ที่รับผิดชอบพื้นที่ซ้ำซ้อนการไม่เข้าใจถึงการใช้ระเบียบกฎหมายในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของผู้นำชุมชน และการขาดความรู้ในระเบียบกฎหมายในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของผู้นำชุมชนเป็นอุปสรรคสำคัญของผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น หากแต่ปัญหาและอุปสรรคในการไม่เข้าใจถึงการใช้ระเบียบกฎหมายในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของผู้นำชุมชน มีระดับน้อยที่สุดสะท้อนให้เห็นว่าผู้นำชุมชนมีศักยภาพในการเรียนรู้และเข้าใจการใช้ระเบียบกฎหมายในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น แต่อาจไม่ได้มีความเข้าใจเกี่ยวกับแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างถ่องแท้

6.2 ศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าประชาชนมองผู้นำชุมชนมีศักยภาพในการจัดทำแผนพัฒนาในระดับมากในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น และด้านคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่เมื่อวิเคราะห์เป็นรายด้านแล้ว ด้านกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น พบว่า ผู้นำชุมชนจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมาจากแผนหมู่บ้านมีระดับน้อยที่สุด ทำให้เห็นได้ว่าผู้นำชุมชนต้องพัฒนาศักยภาพในข้อนี้ ควรจะต้องดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่มาจากแผนหมู่บ้านมากขึ้น ให้สอดคล้องตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ข้อ 17 คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นจัดประชุมประชาคมท้องถิ่นส่วนราชการ และรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้อง เพื่อแจ้งแนวทางการพัฒนาท้องถิ่น รับทราบปัญหาความต้องการประเด็นการพัฒนาและประเด็นที่เกี่ยวข้องตลอดจนความช่วยเหลือทางวิชาการและแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อนำมากำหนดแนวทางการจัดทำ

แผนพัฒนาท้องถิ่น โดยให้นำข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาจากหน่วยงานต่าง ๆ และข้อมูลในแผนพัฒนาหมู่บ้านหรือแผนชุมชนมาพิจารณาประกอบการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นด้วย

ด้านการบริหารจัดการ พบว่า ผู้นำชุมชนจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ผ่านการกำหนดวัตถุประสงค์และการดำเนินงานที่ชัดเจน มีระดับน้อยที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าผู้นำชุมชนต้องพัฒนาศักยภาพในด้านของการบริหารจัดการว่าต้องมีการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์และการดำเนินงานที่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับการให้ความหมายของการบริหารจัดการของ ประเวศ เวยชะ (2559) การบริหารจัดการ คือการดำเนินงานของบุคคลในองค์กรร่วมกันทำกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผน การจัดองค์การ การจัดบุคคลเข้าทำงาน การประสานงานและการควบคุมงาน อย่างไรก็ตาม ยังพบจุดอ่อนในด้านของการบริหารจัดการ เช่น การสื่อสารที่ไม่ทั่วถึง การขาดความโปร่งใส และการขาดการวางแผนเชิงรุก ซึ่งจะนำไปแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ด้านคุณภาพชีวิตของประชาชน พบว่า ผู้นำชุมชนทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากแผนพัฒนาท้องถิ่นด้านส่งเสริมการเกษตร มีระดับน้อยที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าผู้นำชุมชนขาดการส่งเสริมและพัฒนาด้านการเกษตร หรืออีกนัยหนึ่งผู้นำชุมชนส่งเสริมการพัฒนาด้านการเกษตรได้ไม่ทั่วถึงตรงกับความต้องการของประชาชน เนื่องจากยังมีประชาชนบางส่วนที่มีความต้องการ และข้อเสนอแนะสะท้อนออกให้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน มีความคิดเห็นว่าการผู้นำชุมชนที่มีคุณสมบัติ ด้านทักษะ คือ ผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาหมู่บ้านและตำบล ผู้นำชุมชนที่เข้าถึงประชาชนได้อย่างครอบคลุมและทั่วถึง ทำงานให้ชุมชนและประชาชนอย่างซื่อสัตย์ โปร่งใส ตรวจสอบได้ ผู้นำชุมชนที่รับฟังความคิดเห็น และความต้องการของประชาชน ผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล และผู้นำชุมชนที่คิดแล้วลงมือทำ ในประเด็นนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ภิญาพัชญ์ สรณวัชรเอกากุล (2566) กล่าวว่า ผู้นำท้องถิ่นจะต้องเป็นบุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการทำงานด้านการพัฒนา เป็นบุคคลที่ต้องมีคุณธรรมจริยธรรมและมีความซื่อสัตย์ยุติธรรมมีความโปร่งใส เป็นนักบริหารจัดการเชิงสถานการณ์ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง มีวุฒิภาวะทางอารมณ์และเป็นผู้นำที่ระบอบวิธีคิดในเชิงบวก คิดสร้างสรรค์และคิดเชิงระบบ ผู้นำที่พึงประสงค์ต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ต้องมีความรู้ความสามารถเชิงการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชน มีภาวะผู้นำตามในตัวตน มีระบอบวิธีคิดในเชิงระบบ มีการปรับตัวให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงเป็นบุคคลที่มีเครือข่าย ความร่วมมือด้านการบริหารการพัฒนาที่กว้างขวาง มีความรู้ความมีทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการประชาสัมพันธ์ ซึ่งจุดแข็งของผู้นำชุมชน คือ ความตระหนักถึงปัญหาและความต้องการของประชาชน การประสานงานกับ อบต. และการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และศักยภาพของผู้นำชุมชนในด้านการมี

ส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น พบว่า ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการคัดเลือกผู้แทนประชาคมเป็นคณะกรรมการการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น มีระดับน้อยที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงผู้นำชุมชนต้องพัฒนาศักยภาพในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคัดเลือกผู้แทนประชาคมเป็นคณะกรรมการการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับกับความคิดของ อรทัย กิกผล (2552) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย กระบวนการบริหารและตัดสินใจของท้องถิ่น เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระทางความคิด มีความรู้ ความสามารถในการกระทำและมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้น ๆ

6.3 แนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย จำแนกได้เป็น 4 ด้าน ดังนี้

6.3.1 ด้านกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ต้องเตรียมพร้อมด้านข้อมูล โดยจัดเก็บข้อมูลเชิงลึก กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ ประเมินผลกระทบและจัดลำดับความสำคัญของโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการจัดประชุมประชาคมในระดับหมู่บ้านก่อนระดับตำบล ใช้สื่อที่เข้าใจง่าย เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับแผนพัฒนา อีกทั้งต้องบูรณาการเชื่อมโยงแผนพัฒนาท้องถิ่นกับแผนระดับชาติ แผนของเขตเศรษฐกิจพิเศษ และแผนพัฒนาหมู่บ้าน ภายใต้กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นยังทำให้ประชาชนในท้องถิ่นได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ได้เห็นข้อเด่น ข้อดี โอกาสและข้อจำกัดของท้องถิ่นในการพัฒนาอย่างมีเป้าหมาย มีช่องทางในการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมและครอบคลุม สามารถกำหนดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นและลงมือทำงานร่วมกันได้ สามารถวางแผนจัดการกับทรัพยากรหรือทุนในท้องถิ่นทั้งทุนบุคคลและทุนสังคมที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น อีกทั้งยังสามารถรับผลประโยชน์ ร่วมกันได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ก่อให้เกิดทัศนคติที่ดี เอื้ออาทรต่อกัน ปูทางทัศนคติ ค่านิยมที่ดีให้กับท้องถิ่น และท้ายที่สุดสามารถหาภาคีแนวร่วมในการทำงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง (เทศบาลเมืองเขลางค์นคร, 2565)

6.3.2 ด้านการบริหารจัดการ ต้องนำแนวคิด POLC (Planning, Organizing, Leading, Controlling) ซึ่งเป็นแนวคิดการบริหารจัดการที่เน้น 4 ด้านหลัก ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย โดยเริ่มต้นจากการวางแผนกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาระบบข้อมูลสร้างฐานข้อมูล จัดเก็บ และวิเคราะห์ข้อมูล รวมถึงการประเมินผลกระทบ เพื่อให้

การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมีความแม่นยำและสอดคล้องกับบริบท การพัฒนาคู่มือการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่เข้าใจง่าย ครอบคลุม และเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ใช้การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย แปลภาษาสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ การประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง และใช้สื่อที่หลากหลาย อีกทั้งการวางแผนเชิงรุก ผู้นำชุมชนต้องมองการณ์ไกล วิเคราะห์สถานการณ์ และประเมินความเสี่ยง รวมถึงการร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ และสร้างความโปร่งใส เปิดเผยข้อมูล กระบวนการ และผลการดำเนินงานให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้

6.3.3 ด้านคุณภาพชีวิตของประชาชน ผู้ศึกษามองครอบคลุมไปถึงผู้นำชุมชนต้องมีภาวะผู้นำ และวิสัยทัศน์กว้างไกล การพัฒนาด้านคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ครบทุกด้าน การพัฒนาภาวะผู้นำ ส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความเสียสละ มีความคิดริเริ่ม และมีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ดังแนวคิดภาวะผู้นำเป็นคุณสมบัติส่วนตัวของภาวะผู้นำแต่ละคนที่แสดงออกในพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น ความสามารถในการตัดสินใจสั่งการ เพื่อให้ผู้ร่วมงานดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่ฝึกอบรมให้เกิดขึ้นได้ และขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปผู้นำที่มีภาวะผู้นำสูงต้องสามารถแสดงพฤติกรรมในการนำ และความมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงานในทุกสถานการณ์ และภาวะผู้นำ เป็นตัวการแห่งความเปลี่ยนแปลง ภายในหน่วยงานหรือกลุ่ม ฉะนั้นภาวะผู้นำจึงส่งผลกระทบต่อสิ่งอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้ร่วมงาน องค์กร หรือสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องที่ก่อให้เกิดประสิทธิผล (พิมพกา ธรรมสิทธิ์, 2554)

6.3.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เป็นสิ่งสำคัญที่จะขับเคลื่อนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ และนำไปใช้ได้เกิดผลประโยชน์สูงสุด โดยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน จัดให้มีช่องทางหลากหลาย เช่น การประชุมประชาคม การสนทนากลุ่ม การสำรวจความคิดเห็น และกล่องรับข้อเสนอแนะ การสร้างความเข้าใจ โดยผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ อบต. ต้องร่วมกันสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแผนพัฒนาท้องถิ่นให้กับประชาชน และส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การตัดสินใจการร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชน การที่สามารถทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องรับปรัชญาที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่างก็มีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับความเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2555)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สายเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้กับชุมชน จำเป็นต้องอาศัยภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของประชาชน การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน และการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้แผนพัฒนาท้องถิ่นบรรลุเป้าหมาย และสร้างสรรค์ผลลัพธ์ที่ดีให้กับประชาชนในพื้นที่

7. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

7.1 ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

7.1.1 ควรนำแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย ไปปรับใช้ในพื้นที่

7.1.2 ควรมีการนำผลการศึกษาไปปรับใช้ในการฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพให้กับผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ และประชาชน ในด้านการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น

7.2 ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

7.2.1 การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยในพื้นที่ระดับตำบล แม้ว่าผลการวิจัยจะสามารถสะท้อนสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในพื้นที่ได้อย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดความครอบคลุมและสามารถเปรียบเทียบแนวโน้มในพื้นที่อื่น ๆ ได้อย่างเป็นระบบ ควรมีการขยายขอบเขตการวิจัยไปยังตำบลอื่น ๆ ที่อยู่ในบริบทของเขตเศรษฐกิจพิเศษหรือพื้นที่ใกล้เคียง

7.2.2 ควรศึกษาการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย เพื่อนำมาปรับใช้ในการปรับปรุงการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- เทศบาลเมืองเขลางค์นคร. (2565). องค์ความรู้ด้านการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2548 และที่แก้ไขเพิ่มเติม. ลำปาง: สำนักงานเทศบาลเมืองเขลางค์นคร.
- ประเวศ เวชชะ. (2559). การบริหารหลักสูตร การสอน การวัดและประเมินการเรียนรู้. เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- พิมผกา ธรรมสิทธิ. (2554). หลักการบริหารการศึกษา. อุตรดิตถ์: คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- ภิญญาพัชญ์ สรณวัชรเอกากุล. (2566). คุณลักษณะผู้นำท้องถิ่นที่พึงประสงค์กับการบริหารการพัฒนาชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ [วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2555). การพัฒนาชุมชน : เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อดิศักดิ์ สิงห์รัมย์. (2559). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลลำดวน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ [วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- อัญญตรี เชื้อทน. (2559). บทบาทของผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลปาย อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน [วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- อรทัย กิกผล. (2552). คู่คิด คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับนักบริหารท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: จริยสุนิทวงศ์การพิมพ์.
- อัมรินทร์ อิมเอ็ม. (2561). การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนต่อการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นกรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลคลองวัว อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง [วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.